

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele **A. Š.**, zastoupeného Mgr. Tomášem Kaplanem, advokátem se sídlem Havlíčkova 404/2, Hradec Králové, proti rozsudku **Okresního soudu v Tachově** ze dne 5. 8. 2013 č. j. 2 T 133/2011-242, usnesení **Krajského soudu v Plzni** ze dne 15. 1. 2014 č. j. 50 To 429/2013-263 a usnesení **Nejvyššího soudu** ze dne 24. 7. 2014 č. j. 4 Tdo 893/2014-21, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Plzni a Okresního soudu v Tachově jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2014 č. j. 4 Tdo 893/2014-21, usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 15. 1. 2014 č. j. 50 To 429/2013-263 a rozsudkem Okresního soudu v Tachově ze dne 5. 8. 2013 č. j. 2 T 133/2011-242 byla porušena základní práva stěžovatele podle čl. 37 odst. 3 a čl. 39 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění:

I.

Rekapitulace průběhu řízení a obsahu ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 20. 10. 2014, stěžovatel podle jejího obsahu napadl usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2014 č. j. 4 Tdo 893/2014-21. Nejvyšší soud tímto usnesením odmítl dovolání stěžovatele proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 15. 1. 2014 č. j. 50 To 429/2013-263. Tím odvolací soud zamítl odvolání stěžovatele proti rozsudku Okresního soudu v Tachově ze dne 5. 8. 2013 č. j. 2 T 133/2011-242. Okresní soud v Tachově stěžovatele uznal vinným ze spáchání zločinu krádeže podle § 205 odst. 1, odst. 4 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“). Měl se ho dopustit neoprávněným odběrem elektřiny. Poškozené společnosti ČEZ Distribuce, a. s., (dále jen „poškozená“) tím měl způsobit škodu ve výši 1 182 810 Kč.

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal, že napadenými rozhodnutími byla porušena jeho ústavně zaručená práva. Konkrétně namítal porušení práva na soudní ochranu a spravedlivý proces spolu se zákazem diskriminace na základě uplatňování svých majetkových práv ve smyslu čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Soudu prvního stupně vytýkal, že nevyhověl návrhu obhajoby na doplnění

dokazování. Navrhoval výslech svědka R. K. a prohlídku na místě. Tyto návrhy soud prvního stupně s prostým odůvodněním o nadbytečnosti odmítl. Soudy prvního a druhého stupně pak nesprávně vyšly z výpovědi zcela nevěrohodných svědků. Ponechaly naopak stranou výpovědi jiných neutrálních svědků. Vyšly navíc z výpovědi svědků z přípravného řízení, které jim soud prvního stupně v hlavním líčení přdestřel. Neodstranily však rozpory v jejich výpovědích. Tím došlo k porušení kontradiktornosti řízení.

3. Stěžovatel dodal, že soud prvního stupně v odůvodnění svého rozsudku uvedl, že se nepodařilo prokázat, kdo neoprávněné připojení provedl. Orgány činné v trestním řízení ani nezodpověděly otázku, jakým způsobem a kde mělo docházet k propojení veřejné sítě elektřiny s dotčeným objektem. Stejně tak nevedly, jak se na tom měl účastnit stěžovatel. Nedošlo ani částečně k uspokojivé specifikaci období, kdy mělo údajně docházet k neoprávněnému odběru elektřiny. Je navíc zcela nepochopitelné, že distributor neprovedl kontrolu nepřipojeného odběrného místa po dobu více než tří let. Stěžovatel nemohl mít o možném neoprávněném odběru povědomí. Pracovník poškozené při zjišťování „neoprávněného odběru“ ani nenaměřil žádný odběr elektřiny. Mělo dojít jen k blíže nespecifikovanému propojení veřejné sítě s dotčeným objektem.

4. Podle stěžovatele dále došlo k porušení zásady rovnosti ochrany vlastnického práva. Při výpočtu výše náhrady škody jsou totiž pozitivně diskriminováni distributoři elektrické energie. Otázka způsobené škody má dvě roviny. Nejprve rovinu znaku skutkové podstaty trestného činu a jeho nesprávné kvalifikace. A poté rovinu adhezního řízení o náhradě škody, které probíhá v souvislosti s trestním řízením. Ke zjištění částky způsobené škody prvoinstanční soud dospěl výhradně a jen ze zprávy společnosti ČEZ Měření s. r. o. Soud prvního stupně pak odkázal na § 51 odst. 2 zákona č. 458/2000 Sb., energetický zákon, ve znění účinném pro projednávanou věc (dále jen „energetický zákon“). Podle něj se škoda vypočte způsobem stanoveným prováděcím právním předpisem, pokud ji nelze stanovit jinak. Tímto právním předpisem byla v posuzované věci vyhláška Energetického regulačního úřadu č. 51/2006 Sb., o podmínkách připojení k elektrizační soustavě, ve znění účinném pro projednávanou věc (dále jen „vyhláška“). Podle odvolacího soudu zjistil soud prvního stupně výši škody v souladu se zákonem. Nevyhověl ani námitce stěžovatele o nutnosti stanovení škody znaleckým posudkem. Soudy obou stupňů tak zcela opomenuly zjistit, byť potenciálně, skutečnou škodu.

5. Stěžovatel v té souvislosti odkazuje na výkladové závěry Ústavního soudu v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13 ze dne 1. 4. 2014. Prováděcí předpis má podle něj toliko konkretizovat způsob náhrady škody za neoprávněný odběr elektřiny. Náhrada škody je v obecných rysech upravena občanským právem. Má mít reparační, nikoli sankční charakter. Obecné soudy proto nesmí vyhlášku o způsobu stanovení náhrady škody aplikovat mechanicky. Musí zohlednit specifické okolnosti případu, aby se zjištěná škoda blížila co nejvíce škodě skutečné, byť tu lze mnohdy v této oblasti zjistit obtížně. V rozporu se zákonem by se mohlo jevit, pokud by výpočet náhrady škody nezajišťoval pouze naplnění kompenzačního principu, ale mělo by jím dojít k jakési „nadkompenzací“ poškozeného, či k určité formě sankce neoprávněného odběratele. Obecné soudy mají povinnost v takovém případě prováděcí právní předpis neaplikovat nebo jej aplikovat jen zčásti. Ve zbytku musí postupovat podle obecné občanskoprávní úpravy. Případně mohou obsah prováděcího právního předpisu náležitě modifikovat podle kritérií obecné občanskoprávní úpravy za účelem určení skutečné škody způsobené

neoprávněným odběrem elektřiny. Výši škody lze určit i prostřednictvím znaleckého posudku. Obecné soudy musí vždy vypočítat škodu spravedlivým způsobem. Za tím účelem si musí opatřit a provést takové důkazní prostředky, díky kterým lze v konkrétním případě výši skutečné škody prokázat nebo se jí v maximální míře přiblížit.

6. Stěžovatel se s ohledem na uvedené názory Ústavního soudu nemůže ztotožnit se stanovením škody, kterou měl údajně způsobit poškozené. Obecné soudy ji zjistily v rozporu se zákonem. Stanovená škoda odporuje reparačnímu principu. Stěžovatel je proto sankcionován ve dvou rovinách: přísnější kvalifikovanou skutkovou podstatou trestného činu krádeže podle § 205 odst. 4 písm. c) trestního zákoníku, a sankčním, nikoli kompenzačním, výrokem o uložení povinnosti náhrady škody podle § 228 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“).

II.

Obsah vyjádření ostatních účastníků řízení

7. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Krajský soud v Plzni. Poukázal ovšem pouze na odůvodnění svého rozhodnutí. Stejně postupoval i Okresní soud v Tachově. Krajské státní zastupitelství v Plzni se stejně jako Okresní státní zastupitelství v Tachově vzdalo postavení vedlejšího účastníka. Nejvyšší soud ve svém vyjádření (byť opožděně) uvedl, že se předsedkyně dotčeného senátu nemohla vyjádřit, protože je od 1. 9. 2015 v dlouhodobé pracovní neschopnosti.

III.

Právní posouzení

8. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví Ústava a zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

9. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti i ve všech vyjádřeních účastníků řízení a obsahu napadených rozhodnutí i vyžádaných spisů soudů prvního a druhého stupně dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Ústavní soud úvodem připomíná, že podle článku 83 Ústavy je soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není tedy součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí soudu vydanému v soudním řízení, není proto samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení nebyly porušeny ústavními předpisy chráněné práva a svobody účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

11. Ústavní soud také připomíná, že ho neváže ústavněprávní kvalifikace, kterou věci přisuzuje navrhovatel v odůvodnění svého návrhu. Podle zásady *iura novit curia* se návrhem může zabývat i z pohledu ustanovení, jichž se navrhovatel či strany nedovolávají. Ústavní stížnost je charakterizována skutky, které kritizuje, resp. svým předmětem, jehož neústavnost tvrdí, a ne pouhým právním odůvodněním (viz nálezn Ústavního soudu sp. zn. **Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 4. 2006, bod 54**).

12. Stěžovatel v ústavní stížnosti uplatnil dvě skupiny námitek - první z nich se týkají nedostatečnosti zjištěného skutkového stavu a vad dokazování; druhá se týká způsobu zjištění výše škody. Ústavní soud dospěl k závěru, že pouze otázka způsobu zjištění výše škody zakládá důvodnost ústavní stížnosti, proto bude dále posouzena na prvním místě.

III.a/

K námitce nesprávného způsobu zjištění výše škody

III.a/1 Obecné principy

13. Podle čl. 39 Listiny platí: *„Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“* V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/12 ze dne 23. 7. 2013 Ústavní soud zdůraznil: *„Vymezení, které jednání je trestným činem, je podle čl. 39 Listiny svěřeno toliko zákonu, k jehož vydání je podle čl. 15, čl. 41 odst. 1, čl. 45-48 Ústavy kompetentní toliko Parlament. (...) Právě s ohledem na to, že ústavodárce svěřil kompetenci k vymezení skutkové podstaty trestného činu výhradně zákonu, vyloučil tím v jiných případech možnou a žádoucí sekundární úpravu věcí nepředvídatelných v momentu přijetí zákona, podléhající častým změnám, podrobnostem zejména technicistního charakteru, kdy zákonný základ může obsahovat jen to nejpodstatnější (...). Předmětné „zmocňovací“ ustanovení přitom nestanoví vůbec žádná kritéria, a proto vláda na jeho základě nic nekonkretizuje, ale skutkové podstaty přímo doplňuje. (...) Považoval-li proto zákonodárce za podstatné přesně definovat, jaké je pro účely právní kvalifikace skutkových podstat trestných činů množství větší než malé u psychotropních látek, aniž by to jako doposud ponechal k posouzení s přihlédnutím ke všem okolnostem daného případu obecným soudům (...), pak tak mohl učinit toliko formou zákona. Je přitom nerozhodné, zda se právně-teoreticky jedná o obligatorní či fakultativní znak skutkové podstaty trestného činu, protože se v každém případě jedná o znak, který je podmínkou trestnosti.“* Podmínky trestnosti tedy musí stanovit zákon. Podrobnosti mohou být stanoveny v prováděcím předpise, měly by ale navazovat na dostatečné zákonné zmocnění trestního zákoníku. Ten musí obsahovat podstatný základ úpravy podmínek trestní odpovědnosti, aby prováděcí předpis obsahově nepředstavoval doplnění znaku skutkové podstaty trestného činu.

14. Trestní řízení je pak ovládáno zásadou materiální pravdy. Tuto zásadu lze podle Ústavního soudu považovat za součást „fair“ trestního procesu ve smyslu hlavy páté Listiny a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Jak uvádí trestněprávní nauka: *„Cílem činnosti všech orgánů trestního soudnictví (...) je nalézt pravdu o skutku, který je předmětem řízení a v němž je spatřován trestný čin, a to z hlediska skutečností podstatných pro rozhodnutí. To*

znamená, že trestní řízení musí být upraveno tak, aby dávalo dostatečné záruky toho, že v něm budou všechny okolnosti trestného činu významné pro rozhodnutí soudu zjištěny pokud možno v souladu se skutečností. (...) v českém trestním řízení platí zásada vyhledávací na rozdíl od zásady projednací u občanského soudního řízení (Srov. ust. § 314d odst. 2, které je zřejmě výjimkou). Rozsudek soudu se musí zakládat na faktech přesně a úplně zjištěných, která nezbuzují důvodné pochybnosti o své pravdivosti. Proto musí být v trestním řízení vina obviněnému nepochybně prokázána. (...) Proto též v českém trestním řízení při zjišťování skutkového stavu neexistují presumpce (...), prekluze ani formální důkazní břemeno. Zjištění pouhé pravděpodobnosti určitých skutečností může mít význam jen pro postup řízení (např. pro vyhledání a provádění dalších důkazů).“ (viz Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 110 - 111).

15. Ústavní soud ve svých rozhodnutích rovněž zdůrazňuje princip rovnosti účastníků řízení. Tento princip představuje stěžejní zásadu spravedlivého procesu, která své normativní vyjádření nachází především v článku 37 odst. 3 Listiny. Tento ústavní princip garantuje rovné postavení účastníků soudního řízení co do práv, která účastníkům určitého typu řízení přiznává právní řád (srov. nález sp. zn. II. ÚS 657/05 ze dne 21. 8. 2008). Obdobným způsobem tento princip ve své ustálené judikatuře vykládá i Evropský soud pro lidská práva, který za součást práva na spravedlivý proces považuje zásadu „rovnosti zbraní“. Z této zásady plyne, že každá procesní strana má mít přiměřenou možnost přednést svou záležitost, včetně důkazů, za podmínek, které ji nestaví do podstatně nevýhodnější situace, než ve které je její protistrana (viz nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 658/14 ze dne 14. 10. 2014 či rozsudek ESLP ze dne 27. října 1993 ve věci *Dombo Beheer B. V. proti Nizozemí*, č. 14448/88, bod 33). Zásada rovnosti zbraní hraje roli i při provádění důkazů a hodnocení důkazních prostředků, jakým je i odborné vyjádření pořizované v této věci. Při pořizování podobného odborného vyjádření by orgán činný v trestním řízení měl zvážit, zda osoba, od níž odborné vyjádření vyžaduje, s ohledem na svůj poměr k obviněnému, jiným osobám zúčastněným na trestním řízení nebo poměr k věci, není podjatá (viz § 105 odst. 2 trestního řádu; k tomu blíže Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol., cit. výše, str. 382).

Ústavní soud se již v minulosti ve své judikatuře zabýval otázkou výpočtu škody v případě neoprávněného odběru elektřiny (viz zejména nález sp. zn. I. ÚS 668/15 ze dne 11. 8. 2015 a předtím usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13). Shledal, že jde o obecný problém tohoto typu případů. Zpravidla v nich totiž nelze zjistit přesné množství odebrané elektřiny. Pojmovým znakem většiny druhů neoprávněného odběru, jak je vypočítává ustanovení § 51 odst. 1 energetického zákona, je skutečnost, že se neoprávněné odběry neměří. Pro tyto účely zákonodárce určil, že nelze-li vzniklou škodu určit, vypočítá se náhrada škody způsobem stanoveným prováděcím právním předpisem (§ 51 odst. 2 energetického zákona). Tímto prováděcím předpisem byla v rozhodné době vyhláška. Ta ve svém § 14 obsahovala metodu výpočtu výše škody za neoprávněně odebranou elektřinu v případech, ve kterých nebylo možno skutečně vzniklou škodu stanovit a provozovatel přenosové nebo distribuční soustavy se s konečným zákazníkem nedohodl jinak. Tento výpočet vycházel (a i podle nyní platné úpravy ve vyhlášce č. 82/2011 Sb. vychází) z hodnoty jističe, tedy zhruba z teoretického maximálního množství elektřiny, kterou bylo možné v daném místě odebrat. Vypočtená výše škody je tak výší fiktivní. Nemá žádný vztah ke skutečnému množství neoprávněně odebrané elektřiny (viz nález sp. zn. I. ÚS 668/15, bod 28 a 29).

Jako *obiter dictum* usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13 Ústavní soud uvedl, že soudy v odůvodněných případech nemusí nutně paušálně akceptovat způsob výpočtu na základě vyhlášky. Mohou například dojít k závěru, že v daném případě je takový postup v rozporu se zákonem, protože by nezajišťoval pouze naplnění kompenzačního principu, ale došlo by v rozporu se zákonným zmocněním k jakési „nadkompenzaci“ poškozeného či k určité formě sankce neoprávněného odběratele. V takovém případě má obecný soud povinnost prováděcí právní předpis neaplikovat nebo jej aplikovat jen zčásti. Ve zbytku musí postupovat podle obecné občanskoprávní úpravy, případně musí náležitě modifikovat obsah prováděcího právního předpisu podle kritérií obecné občanskoprávní úpravy, aby určil skutečnou škody způsobenou neoprávněným odběrem elektřiny (bod 49). Obecné soudy mohou vzít v úvahu například předchozí historii spotřeby energie neoprávněného odběratele elektřiny, pokud je k dispozici, nebo i výši škody, která byla určena prostřednictvím znaleckých posudků. Musí provést výpočet spravedlivým způsobem, případně opatřit a provést takové důkazní prostředky, jimiž lze v konkrétním případě výši skutečné škody prokázat nebo se jí v maximální míře přiblížit (bod 50).

Ústavní soud pak v nálezu sp. zn. I. ÚS 668/15 shrnul, že „vázanost soudce obecného soudu zákonem dle čl. 95 odst. 1 Ústavy znamená též oprávnění soudu neaplikovat prováděcí právní předpis nebo jeho část, je-li příslušná právní úprava v něm obsažená soudem považována za rozpornou se zákonem nebo ústavním pořádkem. Pokud (...) výše škody za neoprávněně odebranou elektřinu stanovená podle prováděcího předpisu k § 51 energetického zákona je mnohonásobně vyšší než platby za elektřinu ve srovnatelných obdobích před neoprávněným odběrem, nelze takto vypočítanou výši škody bez dalšího akceptovat. Soud v takovém případě musí zohlednit i další okolnosti, které jej mohou v maximální míře přiblížit ke stanovení skutečné výše způsobené škody. Pokud pak na základě provedených důkazů soud nedospěje v konkrétní situaci k závěru, že vypočtená výše škody s určitou mírou pravděpodobnosti odpovídá škodě skutečné, nemůže prováděcí předpis aplikovat v té části, (...) že by vypočtená výše škody plnila v převážné míře funkci sankční, a nikoli kompenzační. V takovém případě musí o výši škody soud rozhodnout podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností.“ (bod 54 citovaného nálezu).

III.a/2

Aplikace obecných principů na projednávanou věc

16. V posuzované věci byla výše škody určena na základě odborného vyjádření společnosti ČEZ Měření s. r. o. Tato společnost vypočetla výši škody zcela podle vyhlášky. Soud prvního stupně k tomu výslovně uvedl: „*Množství odebrané energie bylo zjištěno z odborného vyjádření firmy ČEZ Měření s. r. o., kdy tato organizace postupovala podle energetického zákona (...). Podle § 51 odst. 2 téhož zákona se pak stanoví, že, nelze-li vzniklou škodu stanovit, je náhrada škody vypočtena způsobem stanoveným prováděcím předpisem. Bylo vycházeno z kontroly odběrného místa, tedy jaké elementy zde byly osazeny a jaký proud by mohl těmito elementy být veden a odebírán. Organizace tedy postupovala při svém výpočtu z hodnoty jisticích prvků v souladu s ust. § 14 odst. 2, písm. b) bod 1 citované vyhlášky se snížením vypočteného příkonu o 60 %.*“ Odvolací soud se s tímto hodnocením ztotožnil a odkázal na

judikaturu Nejvyššího soudu, podle které je tento postup vyčíslování škody souladný se zákonem.

17. Z právě uvedeného podle Ústavního soudu vyplývá hned několik skutečností, nesouladných s výše popsanými ústavněprávními požadavky spravedlivého trestního procesu. Hlavním zdrojem pro zjištění výše škody jako obligatorního znaku skutkové podstaty trestného činu krádeže, tj. podmínky trestní odpovědnosti, byla vyhláška. Zmocňovací ustanovení pro vydání předmětné vyhlášky se navíc ani nenachází v trestním zákoníku. Energetický regulační úřad vydal vyhlášku k provedení § 17 odst. 7 písm. d) a h) energetického zákona, tedy k: 1) rozhodování sporů týkajících se podpory výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů nebo elektřiny z kombinované výroby elektřiny a tepla, elektřiny vyrobené z druhotných energetických zdrojů nebo tepla z obnovitelných zdrojů a sporů o výši náhrady při dispečerském řízení výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie podle § 26 odst. 6; a 2) provádění šetření týkajících se fungování trhů s elektřinou nebo plynem a v případě zjištění nedostatků uložení opatření k zajištění řádného fungování těchto trhů. Zmocňovací ustanovení § 98 odst. 7 energetického zákona pak pouze stanovilo, že „Energetický regulační úřad vydá vyhlášku k provedení § 5 odst. 9, § 7 odst. 5, § 13 odst. 2, § 14 odst. 11, § 17 odst. 7 a § 19.“ Smyslem a účelem vydání této konkrétní vyhlášky tedy reálně nebylo stanovit výši náhrady škody pro účely trestního řízení. Energetický regulační úřad ve světle výše citované judikatury na základě zmocnění v energetickém zákoně nic nekonkretizoval. Přímo doplňoval obligatorní znak skutkové podstaty krádeže jako podmínku trestní odpovědnosti do trestního zákoníku. Takový důsledek je ovšem v rozporu čl. 39 Listiny, protože Energetický regulační úřad k tomu nemá kompetenci. Tu má jen a pouze Parlament.

18. Ústavní soud dále nemůže přistoupit na to, že obecné soudy zjistily výši škody pouze fiktivně. Zjištění o výši škody by neodpovídala výše popsaným požadavkům ani v civilním řízení, ovládaném zásadou projednací, tím spíše se s nimi nemůže spokojit trestní soud. Zásada materiální pravdy ho naopak nutí nalézt z hlediska skutečností podstatných pro rozhodnutí pravdu o skutku, který je předmětem řízení a v němž je spatřován trestný čin. Ústavní soud si je vědom obtíží při prokazování množství neoprávněně odebrané elektřiny. Obecné soudy se však spokojily s fiktivní výší, která nemusí mít žádný vztah ke skutečnému množství neoprávněně odebrané elektřiny. Vypočtená výše škody navíc v posuzované věci plnila v převážné míře sankční funkci. V souladu s výše citovanou judikaturou tedy soudy neměly vyjít pouze z vyhlášky. Naopak ji neměly aplikovat a měly vzít v úvahu například předchozí historii spotřeby energie neoprávněného odběratele elektřiny nebo výši škody, kterou by určil znalec. Měly provést výpočet spravedlivě a případně opatřit a provést takové důkazy, kterými by výši skutečné škody prokázaly nebo se jí v maximální míře přiblížily. Na tyto povinnosti neměly rezignovat, obzvláště ve věci trestního obvinění vůči stěžovateli.

19. V trestním řízení, které je předmětem této věci, pak podle Ústavního soudu neměly jeho strany rovné zbraně. V případě společnosti, která vypracovala odborné vyjádření na základě vyhlášky, totiž vzhledem k jejímu vztahu k poškozené hrozilo potenciální vyloučení z věci. Formálně jde sice o dvě rozdílné právnické osoby. Nelze však přehlédnout, že jediným společníkem obou společností je jejich mateřská společnost ČEZ, a. s. Obecné soudy se přitom vůbec nezabývaly vyloučením společnosti, která vypracovala odborné vyjádření, pro její vztah k poškozené. Podle

Ústavního soudu nebylo namístě z tohoto odborného vyjádření vycházet. Důkaz z něj získaný nebyl pro potenciální vyloučení dané společnosti přípustný. Poškozená a státní zástupce jako strany trestního řízení ve výsledku měli možnost přednést svou věc za podmínek, které je postavily do podstatně výhodnější situace, než ve které byl stěžovatel. Dokazování jako celek proto nelze považovat za spravedlivé (rozsudek ESLP ze dne 11. 7. 2006 ve věci Jalloh proti Německu, č. 54810/00, bod 95). Podle Ústavního soudu měly obecné soudy naopak použít jiné důkazní prostředky. Doslova se nabízelo přibrání znalce (obdobně viz usnesení sp. zn. I. ÚS 3991/13 ze dne 13. 1. 2015), nebo minimálně vyčerpávající odůvodnění, proč obecné soudy v této věci znalce nepřibraly (obdobně viz usnesení sp. zn. III. ÚS 1374/11 ze dne 19. 9. 2013). Spolehnutí se na odborné vyjádření potenciálně vyloučené společnosti a potvrzení jejích závěrů odkazem na vyhlášku bez dalšího ovšem v trestním řízení k ústavně souladnému prokázání výše způsobené škody nepostačuje.

20. Ústavní soud připouští, že ve své judikatuře uznal možnost výpočtu vzniklé škody na základě vyhlášky (kromě nálezu sp. zn. I. ÚS 668/15 a usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13 viz také usnesení sp. zn. III. ÚS 2322/12 ze dne 14. 11. 2012; či sp. zn. I. ÚS 1485/13 ze dne 21. 1. 2014). Tato rozhodnutí se však týkala soukromoprávních věcí, ve kterých samozřejmě neplatí čl. 39 Listiny a důkazní standard, jak zjistit výši škody, je v nich jiný. Existuje i několik usnesení, kterými Ústavní soud odmítl stížnost stěžovatele v trestní věci pro zjevnou neopodstatněnost a akceptoval přípustnost výpočtu škody způsobené neoprávněným odběrem elektrické energie podle vyhlášky (srov. výše citované usnesení sp. zn. III. ÚS 1374/11 či usnesení sp. zn. I. ÚS 3991/13). V usnesení sp. zn. I. ÚS 3991/13 pak Ústavní soud uvedl: „*Ústavní soud na tomto místě musí upozornit, že již ve svých dřívějších rozhodnutích akceptoval přípustnost výpočtu škody způsobené neoprávněným odběrem elektrické energie podle zmiňované vyhlášky č. 51/2006 Sb. (srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 2322/12, III. ÚS 1374/11 a I. ÚS 1485/13).*“ Z usnesení, která jsou v dané věci citována, se však pouze jedno týká trestní věci (usnesení sp. zn. III. ÚS 1374/11), zbylá jsou soukromoprávní. Ve věci posouzené usnesením sp. zn. I. ÚS 3991/13 byl přibrán znalec. Ve věci, v níž Ústavní soud rozhodl usnesením sp. zn. III. ÚS 1374/11, pak odvolací soud náležitě odůvodnil, proč znalec nepřibral. V tom se právě projednávaná věc odlišuje od těchto dvou trestních věcí. Standard provedeního dokazování a jeho odůvodnění byl v uvedených věcech vyšší než v právě projednávané věci stěžovatele.

21. Navíc precedenční důsledky závaznosti pro Ústavní soud mají pouze nálezy (viz například nálezy sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007, bod 60 a 92). Ústavní soud se v této konkrétní věci proto částečně odchyluje od závěrů uvedených ve svých dřívějších odmítacích usneseních v trestních věcech. Zjištěná výše škody totiž podle jeho názoru nemůže být založena čistě na výpočtu podle vyhlášky bez dalšího. Už vůbec nemůže být založena na odborném vyjádření společnosti, která může být pro svůj vztah k jedné ze stran trestního řízení vyloučena, resp. takto provedený důkaz může být shledán nepřípustným. V trestních věcech by naopak měl být zásadně přibrán znalec, u kterého nejsou důvody pro jeho vyloučení. K přibrání znalce se obecný soud nemusí uchýlit, jen pokud jeho přibrání není možné, například z důvodů atypičnosti případu a objektu, kde došlo k neoprávněnému odběru, jako ve věci pod sp. zn. III. ÚS 1374/11. Důvody pro nepřibrání znalce však musí být zvláště závažné a obecné soudy je musí náležitě odůvodnit.

III.b/

Ke zbylým námitkám nedostatečně zjištěného skutkového stavu a vad dokazování

22. Kromě námitek vztahujících se k nesprávnosti postupu při zjišťování výše způsobené škody stěžovatel uplatnil námitky vůči zjištěnému skutkovému stavu a dokazování, respektive extrémnímu rozporu mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními.

23. Ústavní soud musí ve vztahu k těmto námitkám opět zdůraznit, že ho váže doktrína minimalizace zásahů do činnosti ostatních orgánů veřejné moci, která je odrazem skutečnosti, že Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů. Proto mu nepřisluší zasahovat do ústavně vymezené pravomoci jiných subjektů veřejné moci, pokud jejich činností nedošlo k zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod.

24. Co do skutkové roviny trestního řízení platí jako obecný princip, že z ústavního principu nezávislosti soudů vyplývá i zásada volného hodnocení důkazů. Ústavní soud nemá zásadně právo zasahovat do hodnocení provedených důkazů obecnými soudy. Zasáhnout může, až pokud by hodnocení důkazů a přijaté skutkové závěry byly výrazem zjevného faktického omylu či logického excesu (vnitřního rozporu). Tím by vybočovaly ze zásad spravedlivého procesu. Zásadám spravedlivého procesu podle čl. 36 odst. 1 Listiny odpovídá mimo jiné požadavek, aby soudy učiněná skutková zjištění a přijaté právní závěry byly řádně (dostatečně) a srozumitelně (logicky) odůvodněny.

25. Ústavní soud má za to, že soudy všech stupňů jasně a srozumitelně vymezily, v čem spočíval skutek spáchaný stěžovatelem. Z hlediska ústavněprávního lze konstatovat, že obecné soudy opřely svá rozhodnutí o adekvátní důkazy (kromě důkazů o výši způsobené škody). Ty jim umožnily zjistit skutkový stav věci v rozsahu, nezbytném pro jejich rozhodnutí ve smyslu § 2 odst. 5 trestního řádu. I kdyby však byly napadené skutkové závěry z hlediska jejich správnosti kritizovatelné, ústavněprávní rovinu má jen extrémní vybočení ze zákonného rámce provádění a hodnocení důkazů. Kromě výše uvedeného nesprávného postupu při zjišťování výše škody to však v dané věci Ústavní soud nezjistil. Soud prvního stupně odůvodnil, proč neprovedl některé stěžovatelem navrhané důkazy, které se tak nestaly důkazy opomenutými (viz nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 2. 1995, sp. zn. III. ÚS 61/94; či ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. III. ÚS 2110/07; nebo ze dne 18. 3. 2010, sp. zn. III. ÚS 3320/09). Ani závěr soudu prvního stupně, že se nepodařilo prokázat, kdo neoprávněné připojení provedl, nevyklučoval blíže zdůvodněný závěr, že to byl stěžovatel, kdo si přisvojil cizí věc tím, že se jí zmocnil. Jak bylo uvedeno výše, soudy selhaly pouze při zjišťování výše škody ve smyslu § 138 trestního zákoníku.

26. Tyto námitky stěžovatele nejsou svým obsahem ničím jiným, než pokračující polemikou se závěry obecných soudů. Přitom nelze odhlédnout od toho, že totožné námitky již uplatňoval v rámci přezkumných řízení před obecnými soudy. Ty se jeho námitkami dostatečně zabývaly.

IV.

Závěr

27. Podle čl. 39 Listiny může pouze zákon stanovit, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit. Žádná podmínka trestnosti (znak skutkové podstaty) nesmí být stanovena mocí výkonnou v podzákonném právním předpise; ten může, a to na základě dostatečného zákonného zmocnění, konkretizovat podrobnosti nezbytné pro posouzení příslušného jednání. V řízení o trestním obvinění, jehož podstatou je neoprávněný odběr elektřiny, musí jako minimální standard platit zásady pro zjišťování výše způsobené škody, které Ústavní soud vymezil v nálezu sp. zn. I. ÚS 668/15. Ve věcech neoprávněného odběru elektřiny by vždy mělo být cílem trestních soudů v rámci možností co nejpřesněji zjistit, jaká byla způsobená škoda. Její výpočet na základě vyhlášky bez dalšího v trestních věcech nepostačuje.

28. Trestní soudy by z toho důvodu měly pečlivě vážit, na základě jakých důkazních prostředků bude možné uvedeného cíle dosáhnout. Musí přitom ctít zejména zásadu rovnosti zbraní. Jediným důkazem o výši způsobené škody jako znaku trestného činu krádeže nemůže být pouhé odborné vyjádření společnosti, u níž lze pochybovat, zda není ve věci vyloučená. Pravidlem by naopak mělo být přibrání znalce, u kterého pro jeho poměr k věci či stranám trestního řízení nebudou důvody pro jeho vyloučení. Jen ve výjimečných případech a ze zvlášť závažných důvodů trestní soudy rozhodující o neoprávněném odběru elektřiny nemusí znalce přibrat. Tento svůj postup ale musí náležitě a pečlivě odůvodnit. Tyto ústavněprávní požadavky na dokazování obecné soudy v projednávané věci nesplnily. Vyšly totiž z odborného vyjádření, ze kterého vycházet neměly. Závěry odborného vyjádření revidovaly na základě vyhlášky, ačkoliv je na jejím základě revidovat neměly. A neprokázaly dostatečně, že stěžovatel skutečně způsobil škodu, která by odůvodňovala závěr o spáchání zločinu krádeže. Z hlediska skutečností podstatných pro rozhodnutí tedy nenalezly pravdu o skutku, ve kterém spatřovaly trestný čin.

29. Ústavní soud proto stěžovatelově ústavní stížnosti vyhověl a při konstatovaném porušení základních práv stěžovatele garantovaných čl. 37 odst. 3 Listiny, čl. 39 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy zrušil usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2014 č. j. 4 Tdo 893/2014-21, usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 15. 1. 2014 č. j. 50 To 429/2013-263, a rozsudek Okresního soudu v Tachově ze dne 5. 8. 2013 č. j. 2 T 133/2011-242 [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

30. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti bez nařízení jednání, neboť dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 17. května 2016

Vojtěch Šimíček
předseda senátu